

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК НАУКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

КОРОЛЬОВА Т.С.
старший науковий співробітник

Розбудова України як незалежної демократичної правової держави вимагає формування та ефективного використання вітчизняного науково-технічного потенціалу. Відомо, що економіка країни знаходиться у кризовому стані і це насамперед позначилось на розвитку науки. Різке скорочення джерел державної підтримки науки увійшло в протиріччя з необхідністю збереження та накопичення потенціалу, потребами подальшого розвитку науки, забезпеченням необхідної матеріально-технічної бази наукових установ.

Наука вищої школи на сучасному етапі залежна від бюджетного фінансування і тому опинилася в найгіршому становищі. Відбувається незворотна руйнація наукового потенціалу, занепад провідних наукових шкіл, особливо що стосується фундаментальної науки. Сьогодні в вищих навчальних закладах (ВНЗ) виконуються понад 10% НДДКР України, п'ята частина загального обсягу фундаментальних досліджень.

Аналітичні матеріали свідчать, що в ВНЗ Одеського регіону зосереджений значний науковий потенціал: понад 35% науковців регіону, 78% докторів і 72% кандидатів наук, які виконують наукові дослідження. У 1995 році наукові підрозділи ВНЗ отримали 16% загального обсягу прибутку від реалізації виконаних наукових робіт і працювали з найвищою серед усіх наукових установ Одеського регіону рентабельністю – 16%. Питома вага фінансування НДДКР вищих навчальних закладів у загальному обсязі фінансування НДДКР регіону становить 13,5%, що свідчить про недостатнє використання наукового потенціалу вищої школи.

Економічний спад зумовлює незацікавленість промисловості у науковій продукції, а це в свою чергу впливає на скорочення розробок, виконаних за рахунок госпдоговорів. В останні роки фінансування наукових робіт ВНЗ з держбюджету становить 70-80% загального обсягу НДДКР. Частка договірної тематики зменшилась з 90% у 1980 р. до 20% у 1996 р.

Обмеженість коштів, втрата мотивації наукової діяльності, інформаційних зв'язків із іноземними науковими центрами, труднощі з друкуванням наукових робіт впливають на зменшення кількості та погіршення якості наукових кадрів. Скорочення кількості науковців у Одеському регіоні з 1990 р. відбулося майже у 3,5 рази. Відсутність достатнього, і навіть підтримуючого фінансування наукових підрозділів ВНЗ практично відсунула на задній план питання розвитку матеріально-технічної бази, оновлювання устаткування власних дослідно-експериментальних виробництв.

В сучасних умовах розвитку ринкових відносин в Україні вимагається модернізація економіко-правового механізму функціонування наукових установ ВНЗ. Для забезпечення підтримки і розвитку наукового потенціалу, на наш погляд, доцільно максимально використовувати можливості отримання і збільшення коштів поза бюджетом, для чого

треба: розвивати госпрозрахункову діяльність, надавати науково-технічні послуги, розширити прийняття студентів на договірних і контрактних умовах. Науковим установам необхідно брати активну участь в конкурсах для одержання грантів іноземних та українських фондів підтримки науки.

Держава в свою чергу повинна забезпечити фінансування фундаментальних та пошукових досліджень, та надати пільги для скорішого розвитку науки, а саме: звільнити від оподаткування фінансування наукових досліджень; звільнити від оподаткування частину прибутку підприємств та інших організацій, незалежно від власності, яка спрямовується науковим фондам; встановити пільгове оподаткування прибутків наукових установ.

Вважається перспективним створення фондів підтримки наукових установ, в яких би акумулювались кошти від господарської та наукової діяльності. Актуальним є питання визначення частини відрахування від валового національного продукту на фінансування НДДКР, а також поширення кола науково-технічної інформації.

Пошук ефективних шляхів вирішення цих проблем може бути здійснений коли буде зазначено вплив відносин власності на інтелектуальну діяльність та її результати.

Якщо ведеться річ про надання науково-технічній продукції статусу товару, то треба у законодавчому порядку визначити межі ринкового середовища в цій специфічній сфері, та правила економічної поведінки усіх суб'єктів і об'єктів науково діяльності. Необхідною передумовою є механізм узгодження цілей, інтересів та дій усіх учасників інноваційного процесу.

Сподіваюсь, що функціонування цього механізму дозволить: по-перше, підвищити сприятність економіки до науково-технічних досягнень; по-друге, створити багатоступневу систему взаємозв'язків у циклі «наука-виробництво-реалізація».

ЛІТЕРАТУРА

1. Подгорный, А. З. , Янковой, А. Г. Комплексное прогнозирование показателей естественного движения населения [Текст] / А. З. Подгорный, А. Г. Янковой // Демографічні дослідження. – К. : Наукова думка. – 1993. - № 13.

2. Королева, Т. С. Возможность и границы использования различных источников финансирования высшего образования [Текст] / Т. С. Королева // Проблеми формування ринкового середовища : Матеріали підсумк. наук. - практ. конф. Одеса, 7-9 лютого 1995 р. : тези доповіді. – Одеса : ОДЕУ, 1995. – С. 35.

3. Королева, Т. С. Влияние участия студентов в научно-исследовательской работе на качество подготовки специалистов [Текст] / Т. С. Королева // Проблеми якості підготовки і підвищення кваліфікації економістів : Матеріали підсумк. наук. - практ. конф. Одеса, 9-11 квіт. 1996 р. : тези доповіді. – Одеса : ОДЕУ, 1996. – С. 65.

4. Корольова, Т. С. Сучасні проблеми удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування вищої школи [Текст] / Т. С. Корольова // Ринкові важелі та стимули розвитку господарчих систем. – Одеса : ІРЕНТ. – 1997. – С. 131-137.

5. Корольова, Т. С. Деякі питання щодо визначення вартості підготовки спеціаліста з вищою освітою [Текст] / Т. С. Корольова // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : АТЗТ ІРЕНТТ. – 1997. – Вип. 1. – С. 9-13.

6. Королева, Т. С. Об источниках финансирования высшего образования в Украине [Текст] / Т. С. Королева // Формування ринкових відносин та проблеми їх відображення в курсах економічних дисциплін. Матеріали підсумк. наук.-практ. конф. – Одеса, 15-16 жовтня 1997 р. : тези доповіді. – Одеса : ІРЕНТ, 1997. – С. 152-156.

7. Мосалев, В. Е. Социально-экономические факторы интенсификации науки / В. Е. Мосалев. – Л.: ЛГУ., 1987. – 118 с.

8. Щербаков, А. И. Эффективность научной деятельности в СССР / А. И. Щербаков. – М., 1982. – 69 с.

9. Алейник, А.З. Наука в системе общественного воспроизводства / А. З. Алейник – Л., 1991.